

## Κείμενα Πολιτικής (Policy Briefs) / 2

# Οι μακροοικονομικές παραδοχές του προγράμματος δημοσιονομικής λιτότητας στην Ελλάδα: Πόσο ρεαλιστικές είναι;

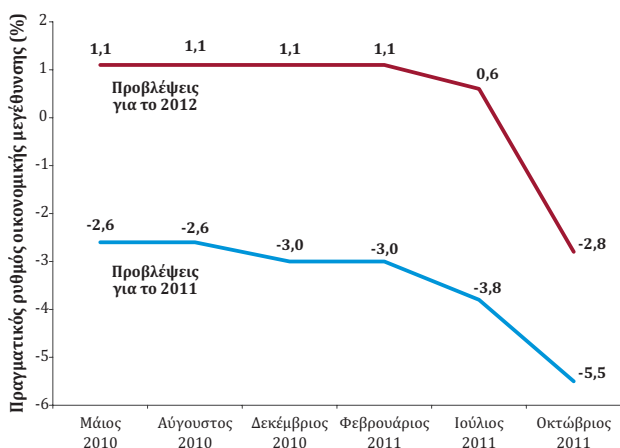
ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΦΕΡΜΟΣ ΚΑΙ ΜΑΡΙΑ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ

Ένα θεμελιώδες ζήτημα για την αξιολόγηση του προγράμματος δημοσιονομικής λιτότητας που εφαρμόζεται στην ελληνική οικονομία από το 2010 και μετά είναι ο βαθμός ρεαλισμού των μακροοικονομικών παραδοχών στις οποίες αυτό στηρίζεται. Εάν οι παραδοχές αυτές είναι υπερβολικά αισιόδοξες, τότε ανακύπτει σε συστηματική βάση η ανάγκη για λήψη περαιτέρω δημοσιονομικών μέτρων από αυτά που έχουν σχεδιαστεί αρχικά. Ο λόγος είναι ότι η συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας σε υψηλότερο βαθμό από τον προβλεπόμενο οδηγεί σε αποκλίσεις από τους στόχους για το δημοσιονομικό έλλειμμα, αφού υπάρχουν δυσμενείς επιπτώσεις στα φορολογικά έσοδα και στις δαπάνες για κοινωνική προστασία (λόγω των επιδομάτων ανεργίας). Κατ' επέκταση, εμφανίζεται ως αναγκαία η λήψη νέων δημοσιονομικών μέτρων

προκειμένου να αμβλυνθούν οι συγκεκριμένες αποκλίσεις. Επιπρόσθετα, οι αισιόδοξες παραδοχές έχουν ως αποτέλεσμα να υπερεκτιμάται η αποτελεσματικότητα του προγράμματος δημοσιονομικής λιτότητας όσον αφορά τη δυνατότητά του να επαναφέρει την οικονομία σε θετικούς ρυθμούς μεγέθυνσης. Με αυτό τον τρόπο αποκρύπτονται τα αδιέξοδα στα οποία μπορεί να οδηγεί η πολιτική της δημοσιονομικής λιτότητας στο υπάρχον οικονομικό περιβάλλον.

Είναι λοιπόν ιδιαίτερα σημαντικό να αξιολογηθεί ο βαθμός ρεαλισμού των μακροοικονομικών παραδοχών που υιοθετούνται στο σχεδιασμό της οικονομικής πολιτικής στην Ελλάδα. Αναφορικά με αυτό το ζήτημα τα στοιχεία του Διαγράμματος 1 είναι αποκαλυπτικά. Στο συγκεκριμένο διάγραμμα απεικονίζεται η εξέλιξη των προβλέψεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

**Διάγραμμα 1:** Διαχρονική εξέλιξη των προβλέψεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τον πραγματικό ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης της ελληνικής οικονομίας για τα έτη 2011 και 2012



Πηγή: European Commission (2010a, 2010b, 2010c, 2011a, 2011b, 2011c)

(European Commission) για το ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης της ελληνικής οικονομίας τα έτη 2011 και 2012. Μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι τον Μάιο του 2010, όταν ξεκίνησε η εφαρμογή του Μνημονίου, οι προβλέψεις του μακροοικονομικού σεναρίου για τον πραγματικό ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης ήταν -2,6% για το 2011 και 1,1% για το 2012. Ωστόσο, έπειτα από ενάμιση περίπου χρόνο οι συγκεκριμένες προβλέψεις έχουν διαψευστεί ολοκληρωτικά: οι εκτιμήσεις του Οκτωβρίου του 2011 (οι οποίες αποτυπώνονται και στον Προϋπολογισμό του 2012)<sup>1</sup> κάνουν λόγο για ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης ίσο με -5,5% το 2011 και -2,8% το 2012.<sup>2</sup> Επιπλέον διαπιστώνεται ότι όσο πλησιάζει ο χρόνος στον οποίο αναφέρονται οι σχετικές εκτιμήσεις καταγράφεται μία συνεχής προς τα κάτω αναθεώρησή τους, ώστε να προσαρμόζονται στη νέα δυσχερέστερη από την αναμενόμενη πραγματικότητα που διαμορφώνεται. Φανερώνεται συνεπώς μια συστηματική υποεκτίμηση των αρνητικών μακροοικονομικών εξελίξεων. Αυτό καθιστά αναγκαία την εξέταση των επιμέρους παραδοχών των μακροοικονομικών προβλέψεων που έχουν υιοθετηθεί προκειμένου να στοιχειοθετηθούν οι πιθανές αιτίες αυτής της υποεκτίμησης.

1. Βλ. Υπουργείο Οικονομικών (2011).

2. Ακόμη δυσμενέστερες είναι οι πλέον πρόσφατες εκτιμήσεις του ΟΟΣΑ, με βάση τις οποίες ο πραγματικός ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης θα είναι -6,1% το 2011 και -3% το 2012 (OECD, 2011).

νομικών προβλέψεων που έχουν υιοθετηθεί προκειμένου να στοιχειοθετηθούν οι πιθανές αιτίες αυτής της υποεκτίμησης.

## Οι μακροοικονομικές παραδοχές για το 2011

Στον Πίνακα 1 παρατίθενται οι προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα μακροοικονομικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας το 2011.<sup>3</sup> Ειδικότερα, παρουσιάζονται οι προβλέψεις που διατυπώθηκαν στην Έκθεση της Επιτροπής τον Ιούλιο του 2011 και γίνεται σύγκριση με τις πρόσφατες εκτιμήσεις που αποτυπώνονται στην Έκθεση του Οκτωβρίου του 2011. Είναι πολύ χαρακτηριστικό ότι σε διάστημα μόλις τριών μηνών –και χωρίς να υπάρξει κάποια σημαντική διαφοροποίηση στα μέτρα που είχαν προγραμματιστεί– οι μακροοικονομικές προβλέψεις τροποποιήθηκαν δραματικά. Συγκεκριμένα, από τα στοιχεία του Πίνακα 1 διαφαίνεται ότι η απόκλιση στο ρυθμό μεγέθυνσης του πραγματικού ΑΕΠ είναι ίση με -1,7%. Με βάση τις προβλέψεις του Οκτωβρίου, το ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές αναμένεται να διαμορφωθεί το 2011 στα 217,8 δισ. ευρώ αντί για 225 δισ. ευρώ – όπως είχε προβλεφθεί τον Ιούλιο του 2011. Επιπλέον, η ανεργία εκτιμάται ότι θα είναι ίση με 15,7% αντί για 14,5%.

Όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε, η βασική αιτία για την εμφάνιση υψηλότερης ύφεσης από αυτήν που αναμενόταν είναι η αδυναμία πρόβλεψης της συρρίκνωσης στην ιδιωτική κατανάλωση. Η απόκλιση πλησιάζει τα 6 δισ. ευρώ. Η υπερεκτίμηση για την εξέλιξη της ιδιωτικής κατανάλωσης συνδέεται κυρίως με το γεγονός ότι δεν αξιολογήθηκε ορθά η εξέλιξη στις αμοιβές των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα, οι οποίες παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του επι-

3. Στο παρόν κείμενο τα μακροοικονομικά μεγέθη παρουσιάζονται σε ονομαστικούς όρους προκειμένου να είναι ευκολότερη η σύγκριση με τα δημοσιονομικά μεγέθη, τα οποία εκφράζονται σε ονομαστικούς όρους στο σχεδιασμό του προγράμματος λιτότητας. Λόγω του χαμηλού πληθωρισμού στην υπό εξέταση περίοδο, οι διαφορές μεταξύ ονομαστικών και πραγματικών μεταβλητών δεν είναι ιδιαίτερα σημαντικές ώστε να τροποποιούνται τα βασικά συμπεράσματα της ανάλυσης.

**Πίνακας 1:** Προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα μακροοικονομικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας, 2011 (τα μεγέθη είναι σε δισ. ευρώ, τρέχουσες τιμές, εκτός αν ορίζονται διαφορετικά)

	Προβλέψεις Ιουλίου 2011	Προβλέψεις Οκτωβρίου 2011	Αποκλίσεις
Συνολική κατανάλωση (1)	207,2	200,3	-6,9
Ιδιωτική κατανάλωση	169,2	163,6	-5,6
Δημόσια κατανάλωση	38,0	36,7	-1,3
Συνολικές επενδύσεις παγίου κεφαλαίου (2)	31,1	32,1	1,0
Ιδιωτικές επενδύσεις παγίου κεφαλαίου	26,2	26,4	0,2
Δημόσιες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου	4,9	5,7	0,8
Εμπορικό ισοζύγιο (3)	-14,4	-14,6	-0,2
Εξαγωγές	52,4	52,8	0,4
Εισαγωγές	66,8	67,4	0,6
Μεταβολή αποθεμάτων (4)	1,1	0,0	-1,1
<b>ΑΕΠ=(1)+(2)+(3)+(4)</b>	<b>225,0</b>	<b>217,8</b>	<b>-7,2</b>
Ρυθμός μεγέθυνσης του πραγματικού ΑΕΠ (%)	-3,8	-5,5	-1,7
Ανεργία (%)	14,5	15,7	1,2
Πληθωρισμός (%)	2,9	3,0	0,1
Αμοιβές εργαζομένων (σύνολο της οικονομίας)	79,6	77,4	-2,2
Αμοιβές εργαζομένων (δημόσιος τομέας)	25,4	25,3	-0,1
Αμοιβές εργαζομένων (ιδιωτικός τομέας)	54,2	52,1	-2,1
Αμοιβές ανά εργαζόμενο (σε χιλ. ευρώ)	27,1	25,6	-1,5
Μοναδιαίο κόστος εργασίας (1995=100)	83,0	69,6	-13,4

Πηγή: European Commission (2011b, 2011c) και υπολογισμοί συγγραφέων

πέδου της κατανάλωσης στην οικονομία. Ενώ τον Ιούλιο οι αμοιβές αυτές προβλεπόταν ότι θα είναι 54,2 δισ. ευρώ, η εκτίμηση του Οκτωβρίου κάνει λόγο για 52,1 δισ. ευρώ. Η απόκλιση αυτή συνδέεται σε σημαντικό βαθμό με τη μεγαλύτερη από την προβλεπόμενη μείωση των αμοιβών ανά εργαζόμενο. Η υψηλότερη αυτή μείωση θα έπρεπε ωστόσο να είχε προβλεφθεί, αφού η εφαρμογή μέτρων που εντατικοποίησαν την ευελιξία στην αγορά εργασίας στον ιδιωτικό τομέα ήταν λογικό

ότι θα οδηγούσε σε συρρίκνωση των απολαβών των εργαζομένων.

Επιπλέον, η υποχώρηση της ιδιωτικής κατανάλωσης σε υψηλότερο από τον αναμενόμενο βαθμό πιθανότατα συνδέεται και με ότι υποεκτιμήθηκε το μέγεθος της συρρίκνωσης των καταναλωτικών δανείων, η οποία συνεχώς εντείνεται.<sup>4</sup> Εντούτοις, η ένταση αυτής της συρρίκνωσης θα έπρεπε να είχε προβλεφθεί και να είχε ενσωματωθεί στις προβλέψεις για την ιδιωτική κατανάλωση: από τον Ιούλιο ήταν γνωστή τόσο η μειωμένη ζήτηση για δάνεια από την πλευρά των νοικοκυριών, λόγω της γενικότερης αβεβαιότητας, όσο και η απροθυμία των τραπεζών για χορήγηση νέων δανείων εξαιτίας της επιδεινούμενης χρηματοοικονομικής τους κατάστασης. Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι η υποεκτίμηση για την ιδιωτική κατανάλωση ίσως οφείλεται και σε μη ορθές προβλέψεις για το μέγεθος της μείωσης του πλούτου των νοικοκυριών.

## Οι μακροοικονομικές παραδοχές για την περίοδο 2012-2015

Τα βασικά στοιχεία του μακροοικονομικού σεναρίου για το διάστημα 2012-2015 αποτυπώνονται στον Πίνακα 2. Με βάση το σενάριο αυτό, η ελληνική οικονομία αναμένεται να επιστρέψει σε θετικούς ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης το 2013, ενώ το 2015 ο ρυθμός αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ προβλέπεται ότι θα διαμορφωθεί στο 2,9%. Οι βασικές επιμέρους παραδοχές στις οποίες στηρίζεται η εκτίμηση για την ανάκαμψη του ΑΕΠ είναι κυρίως οι εξής: 1) η ιδιωτική κατανάλωση θα σταθεροποιηθεί το 2013 και στη συνέχεια θα ακολουθήσει μια ανοδική πορεία, φτάνοντας τα 161,4 δισ. ευρώ το 2015, 2) οι ιδιωτικές επενδύσεις θα αυξηθούν σταδιακά και 3) θα συνεχιστεί η σημαντική άνοδος των εξαγωγών τα επόμενα χρόνια. Χωρίς την επαλήθευση των συγκεκριμένων μακροοικονομικών παραδοχών το ΑΕΠ δεν μπορεί να επανέλθει σε θετικούς ρυθμούς, δεδομένης της σημαντικής συρρίκνωσης της δημόσιας κατανάλωσης και της

4. Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος (2011).

**Πίνακας 2:** Προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα μακροοικονομικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας, 2012-2015 (τα μεγέθη είναι σε δισ. ευρώ, τρέχουσες τιμές, εκτός αν ορίζονται διαφορετικά)

	2012	2013	2014	2015
Συνολική κατανάλωση (1)	190,5	187,9	188,7	190,7
Ιδιωτική κατανάλωση	157,8	157,4	159,3	161,4
Δημόσια κατανάλωση	32,7	30,5	29,4	29,3
Συνολικές επενδύσεις παγίου κεφαλαίου (2)	31,2	33,4	36,4	39,6
Ιδιωτικές επενδύσεις παγίου κεφαλαίου	25,5	27,6	30,4	-
Δημόσιες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου	5,7	5,8	6,0	-
Εμπορικό ισοζύγιο (3)	-9,7	-7,0	-4,8	-2,2
Εξαγωγές	56,4	60,4	64,9	69,8
Εισαγωγές	66,1	67,4	69,7	72,0
Μεταβολή αποθεμάτων (4)	0,0	0,0	0,0	0,0
<b>ΑΕΠ=(1)+(2)+(3)+(4)</b>	<b>212,0</b>	<b>214,3</b>	<b>220,3</b>	<b>228,1</b>
Ρυθμός μεγέθυνσης του πραγματικού ΑΕΠ (%)	-2,8	0,7	2,4	2,9
Ανεργία (%)	17,5	17,5	16,9	16,3
Πληθωρισμός (%)	0,7	0,8	1,0	1,1
Αμοιβές εργαζομένων (σύνολο της οικονομίας)	72,2	71,7	72,3	73,6
Αμοιβές εργαζομένων (δημόσιος τομέας)	22,3	22,7	22,9	-
Αμοιβές εργαζομένων (ιδιωτικός τομέας)	49,9	49,0	49,4	-
Αμοιβές ανά εργαζόμενο (σε χιλ. ευρώ)	24,9	24,6	24,7	25,0
Μοναδιαίο κόστος εργασίας (1995=100)	67,5	66,5	65,9	65,5
Ρυθμός πιστωτικής επέκτασης (ιδιωτικός τομέας)	-2,6	1,5	3,0	3,6

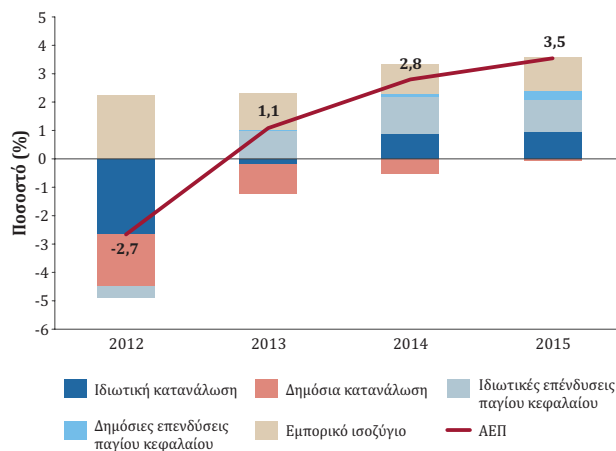
Πηγή: European Commission (2011c), υπολογισμοί συγγραφέων και IMF (2011) για το ρυθμό πιστωτικής επέκτασης

έλλειψης κάποιας σημαντικής αύξησης στις δημόσιες επενδύσεις.

Το Διάγραμμα 2 μας δίνει τη δυνατότητα να στοιχειοθετήσουμε τη συνεισφορά των επιμέρους μακροοικονομικών μεγεθών στο ρυθμό μεταβολής του ονομαστικού ΑΕΠ.<sup>5</sup> Φαίνεται με σαφήνεια ότι η ανάκαμψη

5. Λόγω της έλλειψης στοιχείων για τις δημόσιες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου το 2015, υιοθετείται η υπόθεση ότι ο λόγος των δημόσιων επενδύσεων προς τις ιδιωτικές είναι ίδιος με αυτόν του 2014.

**Διάγραμμα 2:** Ποσοστιαία (%) συνεισφορά των μακροοικονομικών μεγεθών στο ρυθμό μεταβολής του ονομαστικού ΑΕΠ, 2012-2015



Πηγή: European Commission (2011c) και υπολογισμοί συγγραφέων

που προβλέπεται από το 2013 και μετά βασίζεται στη βελτίωση του εμπορικού ισοζυγίου καθώς και στην αύξηση των ιδιωτικών επενδύσεων και της ιδιωτικής κατανάλωσης (η τελευταία από το 2014 και έπειτα). Αντίθετα, σχεδόν μηδαμινή αναμένεται να είναι η συμβολή των δημόσιων επενδύσεων, ενώ αρνητική θα είναι –με βάση τις προβλέψεις– η συνεισφορά της δημόσιας κατανάλωσης (μέχρι και το 2014) λόγω του προγράμματος δημοσιονομικής λιτότητας.

Με βάση τις παραπάνω διαπιστώσεις, είναι κρίσιμο να εξεταστεί κατά πόσο οι παραδοχές για την εξέλιξη των ιδιωτικών δαπανών και των εξαγωγών ανταποκρίνονται σε ρεαλιστικές προσδοκίες. Έχοντας ως αναφορά τα στοιχεία που παρουσιάζονται στον Πίνακα 2, μπορούμε να κάνουμε τις ακόλουθες επισημάνσεις: Πρώτον, η υπόθεση για τη σταθεροποίηση και τη σταδιακή αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης φαίνεται να συνδέεται σε σημαντικό βαθμό με την παραδοχή ότι το σύνολο των αμοιβών των εργαζομένων στον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα της οικονομίας θα σταθεροποιηθεί ως ποσό και θα αρχίσει να αυξάνεται από το 2014 και έπειτα. Αυτό προϋποθέτει ότι οι αμοιβές ανά εργαζόμενο θα παραμείνουν σχεδόν στα ίδια επίπεδα –παρά την αύξηση της ευελιξίας στην αγορά εργασίας– καθώς και ότι σταδιακά θα υπάρξει ανάκαμψη στην απασχόληση, που θα οδηγήσει σε

μείωση του ποσοστού ανεργίας από το 2014 και μετά. Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι η μείωση της ανεργίας έχει ως αναγκαία προϋπόθεση αφενός ότι δεν θα προχωρήσουν σε μεγάλο βαθμό οι διαδικασίες συρρίκνωσης του αριθμού των δημόσιων υπαλλήλων και αφετέρου ότι η απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα θα αρχίσει να αυξάνεται σχετικά σύντομα.

Μία επιπλέον κρίσιμη παραδοχή –η οποία κρίνεται αναγκαία για την αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης– είναι ότι θα αυξηθεί η πιστωτική επέκταση προς τον ιδιωτικό τομέα από το 2013 και έπειτα, μέρος της οποίας αναμένεται να απορροφηθεί και από τα νοικοκυριά. Είναι προφανές ότι αυτή η παραδοχή βασίζεται στη θεώρηση ότι θα υπάρξει σταθεροποίηση στη λειτουργία του τραπεζικού τομέα, που θα τον οδηγήσει να χορηγήσει νέα δάνεια. Αυτό ωστόσο φαίνεται αρκετά αισιόδοξο ως εκτίμηση, δεδομένων των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι ισολογισμοί των τραπεζών εξαιτίας των μειωμένων καταθέσεων και της υψηλής έκθεσής τους σε επισφαλή δάνεια και ομόλογα.

Δεύτερον, η υπόθεση για την αύξηση των ιδιωτικών επενδύσεων μετά το 2013 στηρίζεται σε σημαντικό βαθμό στην υπόθεση ότι η μείωση του μοναδιαίου κόστους εργασίας θα συνεχιστεί για όλο το υπό εξέταση διάστημα, καθώς και ότι αυτή η μείωση θα ωθήσει σε σημαντικό βαθμό τους επιχειρηματίες σε νέες επενδύσεις.<sup>6</sup> Βασίζεται ακόμη στην παραδοχή ότι, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, θα καταγραφεί πιστωτική επέκταση προς τον ιδιωτικό τομέα, γεγονός που θα επιτρέψει τη χρηματοδότηση νέων επενδυτικών σχεδίων. Ωστόσο, θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί ότι, αν δεν ανατραπεί το περιβάλλον αυξημένης αβεβαιότητας, που αποτρέπει νέες επενδύσεις τόσο από την πλευρά των επιχειρήσεων όσο και από την πλευρά των τραπεζών, είναι αρκετά δύσκολο να καταγραφεί ανάκαμψη στις ιδιωτικές επενδύσεις.

6. Το μοναδιαίο κόστος εργασίας είναι ίσο με το λόγο των αμοιβών ανά εργαζόμενο προς την παραγωγικότητα της εργασίας. Όσο χαμηλότερο είναι το κόστος αυτό τόσο μεγαλύτερα είναι τα περιθώρια κερδοφορίας για τους επιχειρηματίες.

Τρίτον, η σημαντικότερη αύξηση των εξαγωγών που αποτυπώνεται στο μακροοικονομικό σενάριο ουσιαστικά προϋποθέτει τα εξής: (α) να υπάρξει ανάκαμψη της παγκόσμιας και της ευρωπαϊκής οικονομίας προκειμένου να αυξηθούν τα εισοδήματα στο εξωτερικό· (β) η μείωση στο κόστος ανά μονάδα εργασίας να «περάσει» στις τιμές των προϊόντων και των υπηρεσιών που εξάγει η χώρα· (γ) να διευρυνθεί η παραγωγική βάση της ελληνικής οικονομίας ούτως ώστε να αυξηθεί το εύρος των προϊόντων και των υπηρεσιών που εξάγονται. Το (α) δεν φαίνεται τόσο πιθανό, αν ληφθούν υπόψη οι πλέον πρόσφατες προβλέψεις των διεθνών οργανισμών<sup>7</sup> και η γενίκευση των μέτρων δημοσιονομικής λιτότητας στην Ευρωζώνη. Το (β) συνεπάγεται ότι τα περιθώρια κέρδους θα πρέπει να μείνουν σταθερά ή να μειωθούν, κάτι το οποίο δεν είναι εύκολο να συμβεί, αν ληφθεί υπόψη ότι τα περιθώρια κέρδους στην Ελλάδα αυξήθηκαν το διάστημα 2010-2011.<sup>8</sup> Το (γ) προϋποθέτει επενδύσεις σε νέους τομείς· ωστόσο, λόγω της έλλειψης επαρκούς χρηματοδότησης στο εσωτερικό της χώρας, ο μόνος τρόπος για να συμβεί αυτό είναι να λάβουν χώρα επενδύσεις από το εξωτερικό.

Συνεπώς, με βάση τις παραπάνω παρατηρήσεις, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι οι υποθέσεις του μακροοικονομικού σεναρίου που έχει αναπτυχθεί για την πραγματοποίηση προβλέψεων σχετικά με τις οικονομικές και δημοσιονομικές εξελίξεις είναι ιδιαίτερα εύθραυστες και βασίζονται σε αρκετά αισιόδοξες παραδοχές. Είναι επίσης σημαντικό ότι, αν κάποια από τις υποθέσεις αυτές δεν επιβεβαιωθεί στην πράξη (π.χ. η υπόθεση για την πιστωτική επέκταση ή για την αύξηση των επενδύσεων λόγω μειωμένου κόστους εργασίας), η υψηλή αλληλεξάρτηση των μακροοικονομικών μεταβλητών ενδέχεται να οδηγήσει το ΑΕΠ σε αρκετά μικρότερο επίπεδο από αυτό που έχει προβλεφθεί.

7. Βλ. για παράδειγμα European Commission (2011d).

8. Βλ. INE ΓΣΕΕ (2011).

## Συμπεράσματα

Ο βαθμός ρεαλισμού των μακροοικονομικών παραδοχών στις οποίες στηρίζεται ο σχεδιασμός και η εφαρμογή των μέτρων δημοσιονομικής λιτότητας είναι θεμελιώδους σημασίας. Αν οι μακροοικονομικές παραδοχές χαρακτηρίζονται από υπερβολική αισιοδοξία και δεν επαληθεύονται στην πράξη, αυτό συνεπάγεται αφενός την επαναλαμβανόμενη ανάγκη λήψης νέων δημοσιονομικών μέτρων (πέραν των όσων έχουν προβλεφθεί σε πρώτο στάδιο) και αφετέρου τη δημιουργία εσφαλμένων εντυπώσεων για τις προοπτικές που δημιουργούνται για την ελληνική οικονομία από την εφαρμογή του προγράμματος δημοσιονομικής λιτότητας.

Από την παραπάνω σύντομη ανάλυση αναδείχθηκαν οι αδυναμίες και ο υψηλός βαθμός αισιοδοξίας των μακροοικονομικών παραδοχών στις οποίες στηρίχθηκε η μέχρι σήμερα ασκούμενη πολιτική. Επισημάνθηκε επιπλέον η υψηλή πιθανότητα να μην επαληθευτεί το τρέχον μακροοικονομικό σενάριο για το διάστημα 2012-2015. Το συγκεκριμένο σενάριο φαίνεται να υποεκτιμά τις δυσμενείς επιπτώσεις των πολιτικών δημοσιονομικής λιτότητας, με συνέπεια να αποκρύπτονται η αναποτελεσματικότητα και τα αδιέξοδα της εφαρμοζόμενης πολιτικής. Ένα πιο ρεαλιστικό μακροοικονομικό σενάριο θα καταδείκνυε ότι χωρίς τη χαλάρωση των μέτρων λιτότητας η οικονομία είναι σχεδόν αδύνατον να επιτύχει τους επιθυμητούς ρυθμούς μεγέθυνσης, οι οποίοι είναι αναγκαίοι τόσο για τη βιωσιμότητά της όσο και για τη μεσοπρόθεσμη μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος και του δημόσιου χρέους. Σε μια οικονομία όπου το επενδυτικό κλίμα έχει καταρρεύσει, όπου οι τράπεζες δεν παρέχουν ρευστότητα και όπου τα νοικοκυριά έχουν μειώσει δραστικά την κατανάλωσή τους, οι περικοπές στη δημόσια κατανάλωση και επένδυση –σε συνδυασμό με την υψηλότερη ευελιξία στην αγορά εργασίας– επιτείνουν την οικονομική ύφεση.

Η χαλάρωση των μέτρων δημοσιονομικής λιτότητας εμφανίζεται ως αναγκαία όχι μόνο για τη χώρα

μας αλλά και για το σύνολο της Ευρωζώνης: σε διαφορετική περίπτωση η επιθυμητή άνοδος των εξαγωγών στην Ελλάδα δεν είναι εύκολο να επιτευχθεί, ακόμη και αν γίνουν οι απαραίτητες προσαρμογές στο παραγωγικό πρότυπο και στον εξαγωγικό προσανατολισμό της ελληνικής οικονομίας. Συνεπώς είναι απαραίτητο η Ελλάδα να επιδιώξει, σε συνεργασία με άλλες χώρες, την αλλαγή της εφαρμοζόμενης πολιτικής στην Ευρωζώνη προς τις ακόλουθες, μεταξύ άλλων, κατευθύνσεις:<sup>9</sup>

Πρώτον, να αναστραφεί η υπάρχουσα τάση δημοσιονομικής πειθαρχίας στην Ευρωζώνη. Αυτό εντάσσεται στη λογική ότι η μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων πρέπει να συνδέεται με το επίπεδο της οικονομικής δραστηριότητας στον ιδιωτικό τομέα. Όταν η ιδιωτική επένδυση είναι αναιμική, όπως στην παρούσα συγκυρία, οι στόχοι για τα δημοσιονομικά ελλείμματα θα πρέπει να προσαρμόζονται καταλλήλως έτσι ώστε ο δημόσιος τομέας να μπορεί να αναπληρώνει το κενό που δημιουργείται στην οικονομική δραστηριότητα. Μια τέτοια πολιτική θα δώσει συγχρόνως τη δυνατότητα για την υλοποίηση δημόσιων επενδύσεων οι οποίες, στοχεύοντας στην ενίσχυση της παραγωγικής βάσης κυρίως των αδύναμων οικονομικά χωρών (όπως η Ελλάδα), μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στη βελτίωση των ανισορροπιών στα εμπορικά ισοζύγια εντός της Ευρωζώνης.

Δεύτερον, η χρηματοδότηση της δημοσιονομικής επέκτασης να εξασφαλιστεί με τις κατάλληλες παρεμβάσεις της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, η οποία χρειάζεται εντός ενός νέου θεσμικού πλαισίου να αναλάβει το ρόλο του «δανειστή της εσχάτης προσφυγής». Κάτι τέτοιο θα αποσυνδέσει τη χρηματοδότηση των αναγκαίων δημοσιονομικών δαπανών από τις κερδοσκοπικές κινήσεις στις αγορές κεφαλαίου και από την αβεβαιότητα που κυριαρχεί σε αυτές σε περιόδους οικονομικής συρρίκνωσης.

9. Για ορισμένες πιο ολοκληρωμένες προτάσεις που κινούνται σε μια παρόμοια λογική βλ. Hein et al. (2011) και Papadimitriou and Wray (2011).

## Βιβλιογραφία

- European Commission (2010a). "The economic adjustment programme for Greece", Occasional Papers 61.
- European Commission (2010b). "The economic adjustment programme for Greece: First review", Occasional Papers 68, Summer 2010.
- European Commission (2010c). "The economic adjustment programme for Greece: Second review", Occasional Papers 72, Autumn 2010.
- European Commission (2011a). "The economic adjustment programme for Greece: Third review", Occasional Papers 77, Winter 2011.
- European Commission (2011b). "The economic adjustment programme for Greece: Fourth review", Occasional Papers 82, Spring 2011.
- European Commission (2011c). "The economic adjustment programme for Greece: Fifth review", draft, October 2011.
- European Commission (2011d). "European economic forecast", provisional version, Autumn 2011.
- Hein, E., Truger, A. and van Treeck, T. (2011). "The European financial and economic crisis: Alternative solutions from a (Post-) Keynesian perspective", Working Paper 9, Macroeconomic Policy Institute.
- IMF (2011). "Greece: Fourth review under the stand-by arrangement and request for modification and waiver of applicability of performance criteria", Country Report 175, Washington, DC.
- OECD (2011). "Statistical annex", *Economic Outlook*, 90 (2), Paris: OECD, preliminary version.
- Papadimitriou, D. and Wray, R. (2011). "Euroland in crisis as the global meltdown picks up speed", Working Paper 693, The Levy Economics Institute of Bard College, Annandale-on-Hudson.
- ΙΝΕ ΓΣΕΕ (2011). *Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση*, Ετήσια Έκθεση 2011, Ινστιτούτο Εργασίας, ΓΣΕΕ.
- Τράπεζα της Ελλάδος (2011). *Νομισματική Πολιτική*, Ενδιάμεση Έκθεση 2011.
- Υπουργείο Οικονομικών (2011). «Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2012».

## ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΣΕΕ

### Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων

Εμμανουήλ Μπενάκη 71Α  
106 81, Αθήνα  
Τηλ. +30 2103327779  
Fax +30 2103327770  
www.ineobservatory.gr

Οι απόψεις που διατυπώνονται στο παρόν κείμενο  
είναι των συγγραφέων και δεν εκφράζουν κατ' ανάγκη  
τις θέσεις της ΓΣΕΕ.

**Γλωσσική επιμέλεια - Διορθώσεις:** Γιώτα Γ. Χρόνη  
**Ηλεκτρονική σελιδοποίηση:** Γιάννης Παπαδημητρόπουλος  
**Εκτύπωση - Παραγωγή:** ΚΑΜΠΥΛΗ ΑΕΒΕ

© ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Η παρούσα έρευνα χρηματοδοτήθηκε από το Ευρωπαϊκό  
Κοινωνικό Ταμείο και το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής  
Ασφάλισης στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος  
«Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού» 2007-2013.



ISSN: 1792-9989